

Fragment uit Marjolijn van Heemstra, *En we noemen hem*,
Das Mag, 2017.

Dit fragment mag enkel gebruikt worden voor educatieve
doeleinden en niet verder worden verspreid.

Een uur later staan we voor het kleine bakstenen
pand. D licht om de verweerde stenen ooievaar op
de gevel. ‘Kijk, hier is driehonderd jaar geleden een
kind geboren.’

Het is stil in de hal. ‘Een rustige dag,’ zegt de
vrouw achter de kassa.

Ze geeft ons een folder mee met een korte beschrij-
ving van het leven van Eisinga. Het eerste waar mijn

oog op valt is de zin over de dood van zijn zoon Jelte, die zijn gedroomde opvolger was. De vrouw wijst ons waar we heen moeten, het achterhuis en dan de zolder. Terwijl we langzaam door de gang bewegen lees ik hoe Eisinga ons planetenstelsel nabouwde in zijn woonkamer. Hij deed er zeven jaar over. Overdag was hij wolkamer. 's Avonds timmerde hij aan zijn universum. En dan staan we er, recht onder een goudgeschilderde zon.

Het is overweldigend. De kleine planeten, voor de helft verguld en voor de helft zwartgeschilderd, dag- en nachtzijde, leggen rondes af over het plafond in dezelfde tijd waarin ze ook in werkelijkheid om de zon bewegen. Ik lees dat de traagste, Saturnus (een perfect houten bolletje!), er bijna dertig jaar over doet. De muren hangen vol met cirkels en wijzers – maanwijzer, zonwijzer, weekwijzer, dagwijzer, uurwijzer. Alles beweegt in grote en kleine kringen, in zoveel manieren om de tijd op te delen. Het klopt, het past. De onmetelijke duisternis boven ons is hier teruggebracht tot een overzichtelijke schaal. Planeten die in de palm van een hand passen, aangestuurd door een traag draaiend radarwerk van eikenhout, vol pennen en tanden, dat weer wordt voortbewogen door gewichten in een oude kast.

‘Het lijkt wel een tijdmachine,’ fluistert D met een stem vol ontzag. Er klinkt een zin in mijn hoofd. ‘Luister: Billy Pilgrim is losgeraakt van de tijd.’ Misschien is dat wat Eisinga wilde, de tijd meester worden, ervan losraken zoals Billy Pilgrim in Kurt

Vonneguts *Slachthuis vijf*, de man die heen en weer reist tussen willekeurige momenten in het verleden en de toekomst.

Ik vraag D naar welk moment hij nu zou willen afreizen. ‘De nabije toekomst,’ antwoordt hij. ‘De eerste keer dat ik samen met mijn zoon in slaap val. Dat lijkt me het allermooist, de hele nacht naast zo’n piepklein lijfje en weten dat je straks weer samen wakker wordt. En jij?’

‘5 december 1946. De avond van de aanslag.’

‘O ja, natuurlijk, je heldenverhaal,’ zucht D. ‘En welk moment precies?’

‘Het moment waarop bommenneef de namen van de slachtoffers op een papiertje schrijft.’

Nee, eerder nog, denk ik zodra ik dat gezegd heb: het moment waarop het plan van de aanslag zich in zijn brein begint te ontvouwen. Of nog eerder, de dood van zijn zoon. Of die van zijn moeder. Het moment waarop iemand, een toekomstige nicht, naast hem had moeten staan met een hand op zijn schouder en de juiste woorden.

Met een klop op het hout van de bedstee onderbreekt D mijn gedachten. ‘Weet je wat dit is?’

Ik schud mijn hoofd.

‘Dit is de perfecte kinderkamer.’

Ergens boven ons klinkt een zacht en regelmatig getik. Het is de klok, lees ik in de folder, die alles in beweging houdt. Nog een paar minuten staan we zwijgend onder de planeten naar het plafond te kijken. Ik heb een brok in mijn keel. Het kan dus: je kunt

de chaos bezweren. Met toewijding, met liefde, met tijd. Ik wil D imponeren met mijn favoriete citaat van Immanuel Kant, maar de zwangerschapsdementie heeft gaten geknaagd in mijn geheugen. Ik kom niet verder dan 'de sterrenhemel boven mij en de morele wet in mij' en iets met 'eerbied' en 'bewondering'.

Eise Eisinga verloor zijn zoon maar hij had zijn sterren.

Bommenneef verloor zijn zoon maar hij had zijn morele wet.

Alleen bracht die wet hem uiteindelijk geen eerbied en bewondering. Als de aanslag een jaar eerder was gepleegd had hij er waarschijnlijk een lintje voor gekregen. Twee jaar later kreeg Frans gevangenisstraf. Hoelang duurt een oorlog? Draait de oorlog met ons mee zoals de aarde om de zon? Ik probeer me voor te stellen hoe Frans in de rechtszaal stond, de rechter aankeek. Overtuigd van de juistheid van zijn daad, niet onder de indruk van een onschuldige dode meer of minder omdat een enkel mensenleven niets betekent in het licht van de sterren en een eigen morele wet.